

КЖЖ ТӨРӨЛӨТӨННІН ЧЫРЫТКЫЛЫГ КЕЛДІР ҮЕЗИ—КОММУНИЗМ ДЕЛГЕРЕЗИ!

50
ЧЫГА ЧЕДІР
3
ХОНУК
АДРТИКА

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЛЕРИ, КАТТЫЖЫНАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нің Дээди Сөвединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда
түзүлгөттүгөн.

1967 ч.
НОЯБРЬ
4
СУББОТА
№ 282-283
(6938—6939)

Өртээ 4 көп.

Ленинчи-большевиктерниң, Октябрының болгаш хамааты дайынның маадырларының, социализмниң тиилелгези дээш коргуш чок бүгү демиселчилерниң чижелээр чүве чок эресмаадырлыг чоруу улустун сагыш-сеткилинге кезээ мөңгедө чурттап турзун!

(СЭКП ТН-НЫҢ ОКТЯБРЬНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ УЛУГ РЕВОЛЮЦИЯЗЫНЫҢ 50 ЧЫЛ ОНГА КЫЙГЫРЫЛАРЫНДАН).

СЭКП Төп Комитетиниң, ССР Эвилелиниң Дээди Сөвединиң, РСФСР-нің Дээди Сөвединиң каттышкан байырлыг хуралының дугайында ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

1967 чылдың ноябрь 3-те, эртенгиң 10 шакта, Москвага, Кремльдиң Съездилер ордунга СЭКП Төп Комитетиниң, ССР Эвилелиниң Дээди Сөвединиң болгаш РСФСР-нің Дээди Сөвединиң Октябрьниң социалистиг Улуг революциязының 50 чыл онга тураскааган, каттышкан байырлыг хуралы ажиттыган.

Хуралды СЭКП ТК-ның Политбюро кезигүү. ССРЭ-нің Дээди Сөвединиң Президиумунун Даргаз эш Н. В. ПОДГОРНЫЙ эге сөзүбиле ажиткан.

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязының Төп Комитетиниң Чингине секретары эш Л. И. БРЕЖНЕВ «Социалистг улуг тиилелгелерниң бежен чылы» деп илеткел кылган.

СЭКП Төп Комитетиниң, ССРЭ-нің Дээди Сөвединиң болгаш РСФСР-нің Дээди Сөвединиң байырлыг хуралының СЭКП Төп Комитетиниң кезигүүнери, СЭКП Төп Комитетиниң кезигүүнүгө кандидаттар, СЭКП-нің Төп ревизия комиссиязының кезигүүнери, ССРЭ-нің болгаш РСФСР-нің Дээди Сөветтериниң депутаттары, партияның хоочун кезигүүнери, Октябрьниң социалистг Улуг революциязының, хамааты дайынның идеялык киржикчилери, Москва хоорайның, Москва областын ажалчы чоннарының төлөөлери, Совет Армияның Флоттук дайынчылары, эртемниң, литератураның, уран чүүдүн ажалдакчылары, күрүениң болгаш хей-нитиниң организацияларының удурткучу ажалдакчылары киришкен.

Каттышкан байырлыг хурала социалистг чурттарның партия-чазак төлөөлери, капиталистг болгаш хөгжүп эгелеп турар чурттарның коммунистг, национал-демократтыг болгаш чөөн үзелди социалистг партияларының төлөөлери, национал-демократтыг чурттарның партия-

Октябрының тугу делегей кырында киискип турар

СЭКП Төп Комитетиниң, ССРЭ-нің Дээди Сөвединиң болгаш РСФСР-нің Дээди Сөвединиң Октябрьниң социалистиг Улуг революциязының 50 чыл онга тураскааган каттышкан байырлыг хуралы

Бастыг чуртувустун эртен маадырлар орку чүс чыл чартымың бединде мынгиң оңка кеске. Улуг Октябрь делегейи революстг чурттарының үс-чазасын, кижи төрөлгөтениң төгүзүгө чаз эртен айткан. Кыска хуусада — 50 чыл иштинде — Совет Эвилели хостуг болгаш өөрүшкүгү күш-ажымалды социалистг күзүгү күрүсөөм, эңне мураакчы, дүргөп хөгжүп турар экономикадык, эртемниң, культураның чурт айткан.

Ленинчи партияның удуртууламы-бас бастыг чуртувустун ажалды чоннары социалистг кытайында төгүдө бир-ле хурал тургузуу, коммунизмиң туугу эгеледи. Октябрьниң чуртувук күрүсөөм социализмниң туугу эм үеде планетаның ийрида бүгү кижи төрөлгөтениң чырыткылыг келдир үезиниң орук айтканымы болуу, киискип турар.

Бистиниң улустувустун бүдүргөн өздүр чаагай херектер дөш өөрүшкү болгаш чоргоараа бүргөз, димирен турар чедикчиликтер бүдүргөн чоргоараа, СЭКП Төп Комитетиниң, ССРЭ-нің Дээди Сөвединиң болгаш РСФСР-нің Дээди Сөвединиң Улуг Октябрьниң 50 чыл онга тураскааган каттышкан байырлыг хуралының киржикчилери Кремльдиң Съездилер ордунга октябрь 3-те шуугу киреп турган.

Ордунг кайгамчык улуг ажалды — СЭКП ТК-ның кезигүүнери болгаш кезигүүнүгө кандидаттар, СЭКП-нің Төп ревизия комиссиязының кезигүүнери, Совет Эвилелиниң болгаш Россия Федерациязының Дээди Сөветтериниң депутаттары, партияның хоочун кезигүүнери, Октябрьниң социалистг Улуг революциязының, хамааты дайынның идеялык киржикчилери, Москва хоорайның, Москва областын ажалчы чоннарының төлөөлери, Совет Армияның Флоттук дайынчылары, эртемниң, литератураның, уран чүүдүн ажалдакчылары, күрүениң болгаш хей-нитиниң организацияларының удурткучу ажалдакчылары киришкен.

Каттышкан байырлыг хурала социалистг чурттарның партия-чазак төлөөлери, капиталистг болгаш хөгжүп эгелеп турар чурттарның коммунистг, национал-демократтыг болгаш чөөн үзелди социалистг партияларының төлөөлери, национал-демократтыг чурттарның партия-

Республиканың партия-чазак төлөөлери; Чехословакияның Коммунистг партиязының Төп Комитетиниң Бирги секретары, Чехословак Социалистг Республикаының Президенти эш Антонов Новотный баштап Чехословак Социалистг Республикаының партия-чазак төлөөлери; Югославияның Социалистг Федеративтиг Республикаының Президенти эш Йосип Броз Тито баштап Югославияның Социалистг Федеративтиг Республикаының партия-чазак төлөөлери; Кореяның Күш-ажыл партиязының Төп Комитетиниң Политбюро-зунун болгаш Политбюроунун Президиумунун кезигүү, Кореяның Улус-Демократтыг Республикаының Улуг хуралының Президенти эш Чой Ен Гей баштап Кореяның Улус-Демократтыг Республикаының партия-чазак төлөөлери; Кубаның Коммунистг партиязының Төп Комитетиниң кезигүү, Куба Республикаының кадык мамгала Венура баштап Куба Республикаының партия-чазак төлөөлери; Молдың Араттык революстг партиязының Бирги секретары, Моол Арат Республикаының Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Юмалгайя Цеденбал баштап Моол Арат Республикаының партия-чазак төлөөлери; Польшаның Каттышкан ажалчы партиязының Төп Комитетиниң Бирги секретары эш Владислав Гомулка баштап Польшаның Каттышкан ажалчы партиязының Төп Комитетиниң Политбюроунун кезигүү, Польша Улус Республикаының Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Юзеф Циранкевич баштап Польша Улус Республикаының партия-чазак төлөөлери; Румынияның Коммунистг партиязының Төп Комитетиниң Чингине секретары эш Николае Чаушеску баштап Румынияның Социалистг

Төп Комитетиниң Бирги секретары эш Макс Райман баштап Германияның Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның Даргазы эш Герхард Давенус баштап Барын Берлинде Германияның Социалистг чалгы ай партиязының төлөөлери; Төп Комитетиниң Бирги секретары эш Коста Колянык баштап Грецияның Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның Даргазы эш Клеуд Есперсен баштап Данияның Коммунистг партиязының төлөөлери; Төп Комитетиниң Политбюроунун секретары эш Меур Вальвер баштап Израильдиң Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның национал Чөвүлелиниң даргазы эш Шрилат Амрит Дитте болгаш национал Чөвүлелиниң чингине секретары эш Ражежвар Рао баштап Индияның Коммунистг партиязының төлөөлери; Төп Комитетиниң бирги секретары эш Фуад Нассар баштап Иорданияның Коммунистг партиязының төлөөлери; Төп Комитетиниң бирги секретары эш Назым Али баштап Ирактын Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның Даргазы эш Викторо Кодоволья баштап Аргентинаның Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның Даргазы эш Эрвас Борьер баштап Бельгияның Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның Чингине секретары эш Дюон Толлан баштап Великобританияның Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның Чингине секретары эш Еармов Жей баштап Гвельдустун Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның Чингине секретары эш Хесус Фара баштап Венесуэлаың Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның чингине секретары эш Луиджи Лонго баштап Италияның Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның чингине секретары эш Уильям Каштан баштап Канаданың Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның чингине секретары эш Эвекмас Папазон баштап Кипрдиң күш-ажылчы чонунг депшигелгит партиязының төлөөлери; Төп Комитетиниң чингине секретары эш Жиберга Виейр баштап Колумбияның Коммунистг партиязының төлөөлери; Төп Комитетиниң чингине секретары эш Мауалу Мор баштап Риванияның улусту авангард партиязының төлөөлери; Төп Комитетиниң чингине секретары эш Николай Шаун баштап Ливанияның Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның даргазы эш Домлик Урбан баштап Люксембургтун Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның чингине секретары эш Али Ята баштап Марокканың Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның чингине секретары эш Арман Никол баштап Мартиниктиң Коммунистг партиязының төлөөлери; Төп Комитетиниң бирги секретары эш Арвольд Мартинс Вердуго баштап Мексикаың Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның даргазы эш Рейдар Ларсен баштап Норвегияның Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның чингине секретары эш Дарио Соус баштап Папанаманың Улусу партиязының төлөөлери; Төп Комитетиниң чингине секретары эш Хорх Дель Прадо баштап Перуунг Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның чингине секретары эш Алвар Куыял баштап Португалияның Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның чингине секретары эш Поль Вежес баштап Реньюнаың Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның чингине секретары эш Эрмен Дьяльдо баштап Сан-марияның Коммунистг партиязының төлөөлери; Төп Комитетиниң чингине секретары эш Халед Багдад баштап Сирияның Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның чингине секретары эш Гас Холд баштап АКШ-тың Коммунистг партиязының төлөөлери; Төп Комитетиниң секретары, Политбюро кезигүү эш Мохаммед Хармел баштап Тунисияның Коммунистг партиязының төлөөлери; Төп Комитетиниң Бирги секретары эш Якув Демар баштап Турцияның Коммунистг партиязының төлөөлери; Төп Комитетиниң Бирги секретары эш Родней Армсенди баштап Уругвайның Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның чингине секретары эш Вилле Песси баштап Францияның Фиданияның Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның чингине секретары эш Валлек Гоше баштап Францияның Коммунистг партиязының төлөөлери; Партияның даргазы эш Сугуэара Викренсияге баштап Цейлонунг Коммунистг партиязының төлөөлери.

(Эвем, Уланчызы 7-ги арында).

МОСКВА, КРЕМЛЬ. Төрзөн найысылал байырлыг дүүзүгүндө.

СОЦИАЛИСТИК УЛУГ ТИЛЕЛГЕЛЕРНИҢ БЕЖЕН ЧЫЛЫ

СЭКП ТК-НЫҢ ЧИҢГИНЕ СЕКРЕТАРЫ ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ИЛЕТКЕЛИ

Эштер Топ Комитеттиң кезгичиери!
Эштер депутаттар!
Бистин даштык хундуугу аалчыларымыс!
Эргим өлкүктөр!
Бежен чыл бурунгаар бүгү делегей ужуруулаагы болууш-кун болган. Коммунистердин партиясына удуруктан Россиянын ажалчылары болган тараачынар куруениң эрге-чагырганы боттарынын холунга алганар. «Эргежок чуулаа-чының дугайында болшевиктериниң уругулау чугаалап келгени ажалчы болган тараачын революция боттанган» деп, Ленинниң сестери бүгү чуртка, бүгү делегейге чыгыланган. Казан ажалчылар болган сөөдәттер депутаттарынын Советтериниң ийги Бүгү-россий сьездин Смольнига эгелен турда, Кышын ордуна штурмнар уругулаулаагы турган. Сьезд совет чакыты бистин партиянынын үндөлекчи болган революцияны баштычымы Владимир Ильич Ленинни баштадыр тургускан. Ажалчыларнык болган тараачыларнык делегейде баштайгы күрүөзи төртүтүнгөн. Уагт Октябрь Россиянык карак-биле көрпү чөтөс девиционерге болууну тилдеген баштаган эгеленген.

1917 чылдык ноябрь чөдөк кижилер төртүтүнгөн чуртада уагт ажалчы болган коммунист чыл демократияны эгелен болган. Чаа, социалист нитилелдин фундаментинизге үндөс сүүр ол хун салдыган.

Октябрьны тилелген социализмниң идеяларын амыдырага боттанчылар орукту ажалчы. Бистин Төрөз чуртувус чүс-чүс чылдарда жожаудай чоруну төртүтүп кыска чурса-да ажалч эртен болган бектик сайырадагы кучуугу күрүө болу берген. Коммунист партияны удурулаагы биле бистин чуртувусту ажалчы чоннары социалист нитилелди баштай тургускан, коммунизмни тургузаары баштай эгелен.

Октябрьны социалист Уагт революцияны бүгү делегейнин нитилелде хөгжүдөсине кучуугу ийги бериң, революстуг болган хосталгагы демиселди чорудуушкуну дүрдөктөгөн. Оң удурулаагы биле Октябрьны тилелген марксизм-ленинизмниң идеялар миллион-миллион кижилерини угаан-бодалыда болган чүрөктеринде синигип, бүгү тургузучу күчүлүг күш болу берген.

Эртен чартык чүс чылдык төртүтүп түнели чүдөс дие, делегей араныда күштерин деңизгүү ажалчы ангыга ажалчык кылдыр, дешпагенин, демократияны болган социализмниң бүгү күштеринге ажалчы кылдыр үндөсине-биле өскерилгенде болу.

Коммунист партияны Топ Комитети, Совет Социалист Республикаларнык Дөдө Советиниң Президиуму, Министрлер Чөвүлөи улау байырал-биле холбаштыр бистин эргим ала-чуртууларымыска — ажалчыларга болган колхозчуларга, интеллигенцияга, Совет Армиянык болган Флотун дайынчыларына, бүгү совет кижилерге ийги байырын чедири тур!

Бүгү делегейде миллион-миллион ажалчы чоннар Октябрь революциянык юбилейн боттарынык эргим болган чоос байыралам кылдыр демдеген турар. Бө байыралам хунерде Ленинниң партиясы, бүгү совет улус боттарынын даштык өнүктүрүнгө, соратниктеринге болган акы-туумаларыга революстуг ийги байырын дамчылып турар!

Чүс-чүс чылдар эртер, кижилер төрөктөгөн бистин үеник кижилериниң эң ийги күсөл-бодалын ашкан турар бектиктерге чөдө бөр, хай болуушкуну уттуура бери болу. Ийги болса-да баштайгы социалист революциянык тилелен хуну—1917 чылдык ноябрь 7-ни келир салгалдарны угаан-бодалыга кезе мөлдөгө артар.

Уагт Октябрьнык херез чүс-чүс чылдарда чуртаар!

дөдөрдөн Совет эрге-чагырга болууну ажал-чорудулаагы эгелен.

Бө бүгү кончук улау принципалдык ужуруулаагы турган. Социалист тургузуушкуну кайгамчык болуушкуну оларнык карага коюдулар-ле калбарын эгелен делегейни улаустары, оң баштайгы хунеринде эгелен-де, пролетар революцияны дөдөгө чүгө эртим үрари-биле кызыгаар-лаимас чүвө-дир дөдөрдөн оң көрө бергенер. Революцияны кол уткамы, оң хей-эчтыгы соруу болса чаа амыдыралы тулап тургузары болуу дөдөрдөн биле бергенер.

Эрге-чагырга дугайында айтыры кандыг-даа революцияны үндөс айтыры болуу деп чүвени марксистер-ленинчилер кезеде барыдалаап келген. Ийчазла-даа эрге-чагырганы чалап алырын коммунисттер кажан-даа дың кара чыгыс соруу деп санапайн турган. Олар пролетариаттың диктатура-ага чаа социалист нитилелди тургузары дөдө, күш-ажалчы чонун чаага амыдыралы болган аас-кежин дөдө демиселди кол чөсөс кылдыр көрүп келгенер болган ам-даа көрүп турарлар.

Октябрь революциянык херез дөдө хамааты дайынның фронттарына тулап турганнар — чүгө олар революциянык талазына турган эвөс-ле болгай. Боттарынык өскерларын Олеседагы үндөрине интервенттерни албадып француз давайчыларын мадырык чоруну дугайында. «Россиянык холунар ырадынар!» деп, лозунуу ала-биле англи ажалчыларнык хөдөлүшкүнерини дугайында мезе бүгү Европага дийрей берген. Европа хайтып үгөн. Тура халыкчы-кинар, забастовкалар, чыскаалдар ула-дара кытыгып үгөн. Ажалчы шимчөөшкүнериң күчүлүг көдүрүшкуну бүгү-делегей контрреволюциянык күчүн чыгарыдыр тулап турган, империалисттер интервенттериниң ийгиликчилик сулараткан.

Оң адалдык чылдарда Октябрьны ужуруулаагы угаан-бодалынык болган чүдө-чүрөниң ханындан билген, оң революстуг чалап алышкынарны камгалаарыга бистин улауулаагы дулаал бүү кижилерге, даштык чурттага бистин дайынчы өнөрүмөс совет коммунистерин болган бүгү совет кижилерини өмүрөзине хайы хундуктеди болган ийги өөрүп четтиришкени илгерилерин мезе чөп-шөзөр көрүр.

Эштер! Октябрьны тилелген—ол Ленинниң тилелген болор. Россия социалист революциянык бүгү белеткел, бистин Коммунист партиянык болган Совет куруневи тургусканы болган төгүзү, дайын фронттарына болган табий тургузуушкуну бистин тилелгелериниң өлүм чөк Ленинниң алы болган ажал-чорудулаагы биле чырылар харылаагы.

Владимир Ильич Ленин болшевик партияны тургузучуу, ажалчы массаларны өндүрүп баштычымы база организацион болган оң-биле кады геиналдык эртенде болуу төгөдө кирген. Ол өстүң эң-не бектик болган чагай уткамы-биле алмрга, ол революстуг чоран. Оң бүгү амыдыралы күш-ажалчы чонун аас-кежин болган эрге-ажалчы дөдө хайнышкынык демиселге эртен.

Октябрьнык улау баштычымы Ленин революциянык стра-теги-даа болуу, политиктиг тактиканы өнөкчир чүвө чөк мастери-даа болуу шыдаан. Политиктиг күштерин байдалында, массаларнык хөнгүдө бичи-даа бурунгаар шимчөөшкү-ни дыңагыр сөгирип алышаан, Ленин болса ол хөнгүү улау политиканык дыңагыр маламалды-биле шилчидип, туруп турган байдалда эң-не боттуг массалык лозунуу бериң, сорулгаже эң шын орукту айтып билер чоран.

Идеологиянык болган политиканык принципалдык айтырыларын Ленин эртен чөк чоран. Ийчазла-даа ол чорук дөдөгө айтырыларын ап көрүнгө эң-не эвөк болуу талазы-биле ала моонлак бөлөс турган. Эң чүтүлдүг революстуг болуу Ленин революстуг мез дээр хөөзү шуугаанынарны кам чөкөк шөлдү чоран. Болууну шинчи-байдалынык будуугу-биле доско чөк ол демисел болса, херек апарганда, күштерин чылап алган, оң сонда улам чедикшиңип-биле шаап халдар төгөдө, чөпшөрөкөкчө кирип, ойтала билер чоран.

Ленин болса үк мөш-шынры-биле дөдөгөчөк чорукка болган догматиче дөмөкчир кандыг-даа чүгө таарыш-пас чоран. Теориянык болган политиканык оң чогадычы өзү-биле көрү революция дугайында марксисч өнөрдүн, социализм тургузуушкуну дугайында эртенге бүгү талазы-биле хөгжүдөр болган байдал арганы анаа бери турган. Практиктиг ажалчы мирына өртүзүнгө туруп, өң-сөгөрүлүмөс хей айтырыларын шийтерип турган. Россия социалист тургузуушкунун чирине шүтүмү Ленин ажалдан кылтып, үндөс ийги болган даштык политиканы принципалдык үндөсүн берген салган.

Политиктиг ажалчымы-даа, анаа кижилер-даа кылдыр алмрга, Ленин кайгамчытыг биче сөгөлдү-биле малаңып чоран. Кандыг-даа амыска байдал, кандыг-даа болуу өң көрүндөр чүвө чөтү, болууга бектик тегелелди — делегейни пролетариатнык баштычымы, ажалчыларнык болган тараачыларнык делегейде бири күрүөниң башкырагына революциянык тургузуу кааны ийги болган чоран.

Советтерниң II Бүгү-россия сьездиниң индирден социалист революциянык тилелени чараара, Ленин 47 харык турган. Оң чүрө сондагы бөдө, ол 54 харык турган. Ийчазла-даа өлүм болса Ленинниң геинин өндү улаууну мурунга күш чөк болган. Баштайгы беш чыл партиянык хайнышкынарды Ленин бистин-биле кады турган. Ала-чуртуу Улау дайынынык тулаушкунуна Ленин бистин-биле кады чоран. Совет Эвилелиң улаустар коммунизм тургузуушкунун сорулаарына практика кырында шийтерилешип, төгү талазы-биле чаа бектикте үнө берген амы үдө-даа Ленин бистин-биле кады.

Ленинниң херез оң тургусканы партия уламчылаан. Оң улаууге чык эвөс, ийчазла-даа хундуугу сорулга — Ленинниң өлүм чөк идеяларын, оң болгаларынык кезе мөлдөгө дийр салгалы амдыралга боттандыр деп сорууга ошанма. Ийчазла бистин партиянык — Совет Эвилелиң Коммунист партиясы — ол сорулагы алдарымы-биле күөсүлөп турар.

Октябрь революциянык, бежен чылымды юбилей — ол дөдөгө Ленинниң тилелген, Ленин партиянык идеяларын болган ажал-херектерини тилелген-дир.

Ленинниң тураскалына кымыгаар чөк хундуктеди илдериниң эң дөдө аргамы болса Ленинниң угаанышкыны-биле кезеде чайгыш чөкөк чоругуу болуу деп бистин партия, совет улус көрүп турар!

1. Октябрьнык социалист Улау революциясы — марксизм-ленинизмниң тилелгези

Эштер! Улаустарнык салым-чолуна, нитилел хөгжүдөсине улау ролду ойнаан революциялар кижилер төрөктөгөн төгүзүңгө эвөс болуулаа. Октябрь революциянык болууну характериниң-даа талазы-биле, болууну төгүзүп түнелдериниң-даа талазы-биле ол революцияларын аразында оша чери эвөп турар. Октябрь революцияны кижини кижилер чорукту улаулаа болган ажалчы чоннары боттарынык эрге-ажалчынык нитилелди чыартып тургузар эгелен салган. Дарлагчыларнык чүс-чүс чылдарда тергилдөөшкүндө болууну ажалчы-туруңга чоруктан, кагылдалардан болган башкы-дорамчалардан ажалчынык аргынык, күш-ажалчык бүгү кижилериниң хосталарын үзгөн Октябрь революцияны ажалчы.

Эртен үеник болуушкуну боттарына ажал-бүрү көрүшкуну болууну турар. Чамдык болуушкунуна, чүгө болган өрөнкөсүн-даа бол, чүгө төгүзүп арыннары кылдыр көрүп болуу, оң өске болуушкунуар оң-өң чыдаар эртен-даа, чүгө төгүздөдөр эвөс, харын база бистин хунериниң политиктиг демиселди кижини турар бүгү кижилерини солугуушкуну болдуруулаа, бистин хундуктеди кезик болуу арыннаан турар. Чөгүм-на харын ийги болуушкунуарга Октябрь революцияны хамарлар.

Октябрьнык сөөлдө эртен 50 чылдарнык тургузууда делегейни революстуг шимчөөшкүн улау болган ажал-бүрү талазы дуржууга-биле байтылган. Ол дуржууга революстуг демиселди оруктарынык болган арга-методтарыны дугайында болгаларны ханылаан, ажалчынык аргынык революциянык үеник келирин база боттандыр турар бүгү хей ажалчы байдаларны барыдалаап көрүрүн кайы кире чугулаан көртүскөн. Ол дуржууга бар болганда социалист революциянык дүрүм өзүлгө болуу нити чүдөлдөргөн ужуруулаагы мөөн-биле кады улам тода болу берген. Чөгүм-на харын оң ужурунда 1917 чылдык революцияны ол дүрүм өзүлгө болуу чүдөлдөр ийги дөдө болуушкуну-биле илдерген. Делегейни революстуг чорудуушкуну эртен чартык чүс чылда Октябрьнык күчүлүг салдары болууга шилдөөдөп аң келген.

Россияны социализмге чедириң өрк — ол болса делегей төгүзүлгөн, бүгү кижилер төрөктөгөн дешипагенин кол оруу-тур. Россиянык байдалары бир ажал турмак, Октябрь революциянык бүгү төгүзүп үеник — капитализмде социализмге шилдөөдө үзгөн кол тенденцияларын илдерген, ол шилдөө делегейде нитилел-экономика хөгжүдөсү-нин бүгү чорудуушкуну-биле белеткелтиң.

Казан бугурагынык чөсөк-херекселдерине хунуун өңдү бугурагы күштерин хөгжүдөсине моонлак болу берген үдө капитализмни социализм-биле солугуу эргежок чугула болган чалаа чөк болу берген. Капитализм болууну хөгжүдүкчү — ажалчынык аргынык бөдү төрөн. Капитал-биле ажалчы тургузуушкунуна күш-ажалчык сүрөтүңгө чөсө болу берген дайынчы дуржууга делегей пролетариатнык хей чылдарда шугуру демиселге төртүтүнгөн.

Октябрьнык социалист Улау революциянык муракчы нитилел болуушкуну бүгү хөгжүдөсине биле белеткелтиң. Ол хөгжүдөсүн эң бектик чыдамы марксизм болган. Болуугу чогадычы эрес-мадырдык чорукту боттандыр, социализмни утопиядан эртем кылдыр хундуктан улау болгалар болган революстугар Карл Маркс биле Фридрих Энгельс хосталаже болган аас-кежиче оруту бүгү дарлагчыларга болган хоорууларга айтып берген.

Социалист революция эртим делегейни үндөсүнөргө бичып турган. Ийчазла оң эң-не кошкак болуу — XX чүс чылдык эгеленде империализмни бүгү кол чөвөдөсүн чыгыс бектир кылдыр чыны алган турган Россияга социалист революция өсүкчү үгөн.

Россия капитализмни дүргөн хөгжүдөсү шийтериле-тимес хей харын айтырылар тургузуптур, ажалчынык өжөнөөшкүн чоруну улам ханылап турган. Чартык бөдөлдөм тургузуптур байдаларында ажалчы массалар чүгө капитализмдин дараалан эвөс, харын база помещиктерини дарааланды, политика талазы-биле кады-дошкуну кара-тура-зында ажалчылардын болган национал дараалан кагыл-дап чоран. Ол үдө социал болган политиктиг чөвөдөөдөр ийги чиниг болган ийги шыгымы байдалга четкен өске чүр чөк турган.

Делегейни бири дайын болуушкуну хөгжүдөсүн дүрдөктөгөн. Дайын ажалчы массаларны камгалашкыны болган элдект-түргөлдөсүн эң кылдык хөмчөгө чедирип, хаанын эрге-чагырганы болган оң сондагы Тур чалактын ирик болган күш чөк чорун илдерген. Ол хунерде эртим эрге-чагырга бустун дүргөниң будуулаагы келген, чонун ханы угаан-Мелегелени улау өскерилешиңер болуу, ары-лакчы кылаанышкыны чалаа чөк чымыралы үлүкөр чынык аргага дигрелен турган деп, Ленин бижөө.

Ийчазла революция чүгө объективтик байдалар анаа тургузуптур, чүгө ийчазла төлөдө деп чүвени Октябрьны дуржуулаагы көртүскөн. Революцияны оң мала-ла негеттерин дүргүнү кым-да өскөрүп шыдаас. Эртим тургузуптур дуржууниң объективтик таарымчалы байдаларын бар болууну аналды, ажалчы массалар ажалчынык нитилелди сөгирип алышкыны болуу чөгүрү-биле белеткелтиң болган организастаттыган турары база чүгө деп чүвени Октябрь революцияны мөөн-биле калы көртүскөн.

Россияны ажалчынык аргынык ол сорулагы чедикшиңин күөсүлөп шыдаан. Россиянык ажалчынык аргынык делегей пролетариатнык эң революстуг отряды кылдыр хөвөрлөтүнгөн. Чүртүгү амыдыралына оң политиктиг ролу болууну санын-

дан хөмчөгө чөк бектик турган. Ажалчыны ажалчы бистин чурту-лустуң улаустарыны революстуг эң чачылдарынын төлөтүп уламчылаагы болуу, делегей пролетариатнык революстуг дуржуулаагы чогадычы шилдөөдөп алган. Социализм ажалчынык шимчөөшкү-биле, массаларнык ала-чай-лаар килчөөшкү-биле кайгытырып шыдаан болууну дайынчы авангардын — болшевиктерин партияны ажалчыны ажалчы тургускан. Марксизм болган Энгельстиң өнөрдүн Россиянык муракчы ажалчыларнык мировоззрение болу берген. Болшевиктер-ленинчилер ол өнөрдүн аргы-силег чө-рүрү камгалап алган болган төгүзүңү чаа байдаларына — империализмни байдаларына, болууну революстуг деми-селдини төдөгөй сорулаарына дүшүрү ол өнөрдүн сай-зырактанар.

Социалист революция — ол дөдөгө, чагырыкчыларнык эргилден эвөс, бөлүк мадырларнык сүлөзөс эвөс, а күш-ажалчы чонун калак массаларнык шимчөөшкүн дөдөрдөн болшевиктер кезеде барыдалаап келген. Массаларнык шүттү аразына партия тургузуп турар, оларны демиселди баштамы-шаан, миллион-миллион ажалчыларын, тараачыларын, сол-даттары революциянык чыгыс аял армияны кылдыр сыйрып кайгытырып шыдаан. Ажалчыны ажалчы болган күш-ажал-чы тараачыларны өнөлдөп болшевиктер сокала чөккө каанып келген. Ол өнөлдө бистин чүрүвүскө революцияны болган пролетариаттың диктатуразынык бичык базаны болу берген. 1905 чылда-ла улус массаларнык чогадылаагы-биле төртүтүнгөн Советтерден ажалчы чоннары политиктиг эрге-чагырганын чаа хөвөр Ленинни партияны тып алган.

Хей чылдарны ажалчы демиселдин чорудуулаагы, буржуа-демократты ий революцияларны тургузуушкунуна революцияны болшевиктер стратегияны болган тактикамы Ленин база Ленинчилер уругуу саймарагайжымды келген. Октябрьнык эргилденде партия белеткелтишим, демиселди бүгү-ле хөвөрлөтүң — ажал болган ажал эвөс, тай-бык болган табын эвөс, чажык болган ажал хөвөрлөтүң эң байдал дуржуулаагы мөөнөп алган. Ол хөвөрлөтүң дүргөн солугуушкуну партия белен турган болган эң-не харын база будуулаагынык байдалар турса-да, төгүзүп бүгү моондуктарны база эргилдөөшкүн өтүр ажалчыны ажалчы баштап шыдаан. Россиянык ажалчылар болган тараачыларны болшевиктерин политиканык шимчөөшкүн хуну-зунда дуржуулаагы-биле бугуруулаан, кажан шийтерилген үе чедиң келгире, Ленин партияны өлөрип чоран болган оң лозунуу хунуу алган, тилел үгөнөргөн.

Октябрьнык чөсөктөгү тура халыкчынык ажалчы-тараачын болган солдат массаларнык сагыш-сеткилиге таар-жып кылдыр шак ийги уран-мерген болган бидилгиле белеткел болган боттандыр, ийчазла ол төгүгө революстуг стратегияны болган тактикамы дөдөгө-ла үлөргө-тижаз болуу кирген. Кызы Шинтерге кымысан революциянык чабынык бүгү чурту шыда алган, оң бүгү-ле кызы-кымыгаар будууларына чедир калбарган.

Октябрь революциянык нитилелди — ол дөдөгө, болше-виктер-ленинчилерни хей чылдарда чорудун келген шугу-дургу болган амыр-дыш чөк ажалчыны, мадырдык болган чидик демиселдин түнели болуу. Таарымчалык байдалар бар турда бежин ажалчыны ажалчы социалист революцияны чүгө болууну авангарды — массалар-биле бичык харылаа-жык болган революстуг демиселди бүгү хөвөрлөтүң шийте-дил алган марксисч партияны удуруулаагы-биле боттандыр-гы болуу дөдөрдөн Октябрьнык дуржуулаагы көртүскөн. Ол, революцияны хажыдып болса база бир дүрүм болуу.

XX вектин төгүзүңгө болган XX вектин эгеленде бүгү делегейни ажалчынык шимчөөшкүниң өпюртүгүн дыңа-кылап берген, оң кол илдердөөдөр II Интернационал-ды баштыкчылар болуу турган. Ийчазла социализмге кир-редө революция таварты бө азы капиталист тургузуптур үндөсүнөргө дөдөгө, ажалчынык шимчөөшкүниң сорулаары чүгө чамдык негелдене-биле кымыгаарлап казын за-раар реформисттик оруу таварты кире бө деп улау маргал-да чөру турган. Ол маргалдагы үнерине төгүзүп практикамы эң-не шийтерилген сөстү сөглөр ужурау турган. Ийги өстү Октябрь революцияны сөглөн. Револю-ция кандыг-даа хөвөр-биле боттанган болса, ажалчыны ажалчы тилелген чүгө революция дамчытыр челип ол болууну ол көртүскөн.

Октябрь революциянык болса, чүгө политиктиг эрге-чагыр-ганы солуп кааны ол эвөс. Ол дөдөгө, улаустарны амыдыра-лы мирык үндөсине-биле өскөргө, Россияны ийчазла-дагы туруп турган байдалы шүтт чарткан ханы социал-политиктиг эргилде болган. Октябрь эрге-чагырганы ажалчыны ажалчы тыпын берген, ажалчы чоннары мөчүлдөдөн хөс-таан, бугурагыларын, банкыларын, демір-орукту оларны холуга дамчыды берген. Россиянык чонуну деп кези ка-чында чоран национал дараалан улаулаан, чүртү импери-ализмти дайынлап үндөргөн.

Ажалчы дайынынын удураанышкынарнык болган ажал-агыйнык салдарларыны ужуруулаап тургузуптур кел-ген орду сымич берге байдалды үенде ажалчы совет куру-не болууну дөдөлдөшкүн баштайгы хунеринде эгелен-де нитилелди өлө тургузарыны талазы-биле ажалчы эгелен. Бугурагынык чөсөк-херекселге хун өңчүгү, бүгү-ле мзы-гуурталарнык ажалчы эрге-дулааларны солугуу, өсө шаак-тып ажал дунун доктаады тургузары, хөвөрлөнөргөн эрге-шөзөсүн дешиптерери, чырыдышкынык демократтыг ре-формаы боттандырары, улаустун калкы камгалаан органи-заастары, эртем болган уран чүдүдүн хөгжүдөсүн дуга-йында сагыш салары дөдө чертеги айтырыларны шийтер-

Революция болуу камгалап шыдаар болса, чүгө ийчазда кандыг-дай үнөлдү болуу дөдөрдөн ажалчы демиселдин бүгү дуржуулаагы өнөрдүн турар. Эртим делегейни бүгү-ле күштери бар-ла ийчаз-биле кызын турары социалист революцияны ол шийги болууды барыдаларыны чугулаан Улау Ок-тябрь көртүскөн. Контрреволюциянык болган интервенттер-ниң аг-шерин амык Совет республикамы шүрөл келген ка-дыг-дошкун хунерде, бугурагыларын, саботажнык ку-лакларыны үнөлдөргөн үенде революстуг Россия болу-уну эң-не хаймыскалалы шыдаалган туткан. Россия ону тулап шыдаан-даа, болууну дөдөлдөп турар эргени камгала- алган. Оң чүгө тулап шыдаан дие, революстуг ажалчы-нар болган тараачынар хамааты дайынчы шөлдеринге, прототиптарга, күш-ажал фронтунга боттарынык салыч-чөк, хосталажы, келир үзгөн оң хамаржык турган, оларга эң-не чөк, эртим херез дөдө тулау турганар.

Ол хунерде Октябрьнык өнөдү төртүтүнгөн Кызыл Ар-мия болуу оңмас алдар-биле бурган. Революцияны дайы-мышкыны мадырдык болган эрес-мадырдык чоруну, тилел-дө дөдө оларнык амы-тымны харамнамай, кандыг-даа зар-бергени ажал эртенге белен турган болуу делегейни кайга-дан турар. Перекон, Каховка болган Волочаевканы, чапы-чы мадырлар болган алыгы-шерикчилери м-поорда ал-ган-мактан турар. Оларнык мадырдык чоруну — совет кижилер-ни бүгү-ле чаа салгалдары ийгилигини турар үлөгөр-тижек болуу. Социалист Төрөн чүрт дөдө хамааты дайынчынык чы-дарында тыпылган эрес-мадырдык демиселди чаңчыларды бестере, Октябрьнык салгалчыларыга, тилелде дөдө демис-елге мадырдык чорукту болган бичык тургушуну, чүткү-сөрүктүн кажан-даа тынып читпес үнөр дөдөрдө бооп турар.

Октябрь революциянык бир кайгамчык ошайгы чүдүү болса, Россияны ажалчыларны ажалчы талазы-биле түгө дел-егейде оларнык акы-туумалары-биле бичык донаштырган пролетарык интернационализм болуу. Октябрьнык тилелде-ли — ол дөдөгө, ажалчы чоннарыны бүгү-делегей ажал-ду-малык чорукту тилелген деп долу үндөсине-биле чугаалап болуу. Кызыл Армияны хөвөрлөнгө бистин чүртүвустуң улаустарынык оолдары-биле кады венглер болган поляктар, серблер болган хорваттар, чехтер болган словактер, болгар-лар болган австрийлер, немелтер болган финнер, румынар болган моондар, кейрлер болган кыдаттар, өске-даа хей-хей националдарнык төлөдөкчелери-биле Ленин дайындашкан-нар. Ол — революстугарнык дайынчы интернационал тур-ган.

2. ССРЭ-ге социализмни тургусканы — совет улустуң өндүр мадырдык чоруну

Эштер! Совет Россиянык ажалчы чоннары бөө-чөсөктө колга ал, революцияны камгалап алган, Ленин партиянык дуржуулаагы-биле социализмни бектириң тургузуп эгелен, ол болса өндүрү улау болган берге өркү турган, совет улустун өндүрү улау утуулаагы мадырдык үндөс болган.

Хаанын эрге-сүдүн салга кылдыр Совет эрге-чагырга эконо-мика болган кулаура хөгжүдөсүн кулу деңиздик чуртуу алган, ийчазла баштай империализм, оң сонда хамааты дайынчынык чед чымы — улус ажал-агыйнык ийги му-рунулагы көргүзүлгө биле бежин дөдөргө, ирак атайралдыр ап өктөкөн. Бистин өжөнөөшкөк капиталист күрүөлөр бугураап алган турду. Тулачушкуну шөлдерине чыда шийтирген ажалчы дайынынын удураанышкынык сөгөлдөй турган. Ажалчыларнык болган тараачыларны ажалчы күрүөсүн божанылар, кошкымы дөдө, олар болса бичи-ле ар-галарын, бичи-ле кажарлаашкынарны ажалчылар орада-жып турганар. Барыны болган «чөө» өпюртүктөр партияны Ленинни чиниге шүтүлгөн чаа ийгилиги орадалаан турган.

Социализмни тургузары харын херек болуу турганнык ба-за бир чыдааланы болса бистин анаа бир дугаар болганмыс болуу. Кымдал-даа өрөнөп ол шыдаас турдууе. Марксизм-ленинизмде теориянык-биле чөсөлдөгөн Коммунист партия социализмге апар чыдар орукту нити угаанышкыны билер турган, ийчазла-даа ол орукту үчүстөк буртууну туру-ру келир бүгү айтырыларны ол биле болган билеп шыда-ас-даа турган. Ол партия оларга хамарыштыр белен ший-терилдөөшкүн-даа туруп шыдаас турган. Ленинниң че-чине-биле чугаалаанын бугура алмрга, бир эвөс буржуана эрге-чагырга кирген, «шөпөк каалкан тергени, мурундаа белеткек каан орукту, мурунда шагда-ла шыдаан каалкан механизмнери» алган турган болса, эрге-чагырганы ал ал-

ган пролетариат «терге-даа, орук-даа, чере чүдү-да, муру-нда шыгал каан чере чүдү-да» чөк турган! (Чогааларынык долу чыдаалы, том 44, арты 416). Харын-на бистин Коммунист партиянык делегейде бир-ле дугаар социализмге орукту ажалды, чаа нитилелди «механизмнери» тургузар болган практика кырына шыдаан шөшөр ужурау турган.

Социализмни тургузуушкуну эгелен байдалы ийги турган. Бистин ам өндүрү берген бежиниң эртенге үдө бар турган ийгиликчилер болган алдалгаларын көрү ийги берге эвөс. Чүпү бир чүвени дүргөн кылдып алыр, чүү бир чүвени дөдө кылдып алыр, чүү бир чүвени эвөс чырыгаал-биле кыл-дып алыр ужурау-даа тургулаан маргалда чөк. Ийчазла-даа эртен орукту чөпү-үдө үнөлдө көөр төлөдө, биче казым буртуу диеп тымышкын болуу турган, бурунгаар шимчөөшкүн буртуу чуртууну ийги болган делегей талазына дайыныр-биле чүтүлдүг демиселге челип алдынын турган хөвөрлөнгө утпас херек.

Бистин чүртү социалист буга чаартырың кирин тур-ган, социализмни тургузар төлөдө, бө үенин улау үлөгөрү тургузары эргежок чулула дөдөрдөн партия билеп турган. Ону төгү талазы-биле эң кыска хуулааларда кылды азы алы-тырымчынык таваржы — бистин мурунука оң өске ший-тирлик чөк турган. Харын мөөн ужурунда бистин кол со-рулгажы чуртуу индустриализаастары болу берген.

Социализмни индустриалдык базанын тургузар таарым-биле совет курунөгө ол үдө капиталда чөдөшөс, техника чөдөшөс, дуржуулаагы кылар чөк турган. Дайынчык ду-лаамакчылардан база шыдаас турган бис. Ийчазла-даа чү-кө делегейде эң-не муракчы нитилел тургузуу турган. Бис-

</

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ илеткелинин уланчызы

(Эгеи 2—3 арымнарда)

Көл аш-чөм болгаш улетпур бараанынын хергелеттнери лыка улгаткан. Хорайларга чуртталга фондугу чедден ажы катп улгаткан: бистер делегейге кайы-лаа чурттан хей квартиралар туруп турар бис. Санаторийлерин, ынтанымда башкыларынын, пансионаттарынын, туристчи базаларынын, стадиондарынын саны уругулу көвүрүп турар.

ССРЭ—халас медицина дууламчызы-биле бугу хамаатыларын ханыргаш, улустун калынын дугайында сөгүт санын болдунга хулаенип алган баштайгы чурт. Совет Эвилелинде ажылдап турар экилер бугу делегейнин экилеринин дөртүнү бир кезин болуп турар.

Чонун аммырал байланын хей көргүзүлгенин азым-биле үнелер болуп. Оларын эч чутуламы — кижинин узун намыздары ол. Кижиге буй болдурган бугу чүдүлгенин: ажылдап, чурттан турар байланын, калык камгалаалынын болган социал хандырылганын дегенинде инити түнели ол болуп. Совет чурт бо талазы-биле база кайгамчыктыг шурвалыкнын кылган. Эрги Россияга кижиге ортума-биле 32-ле чыл чурттан турган. Ам бисте кижинин ортума-биле узун намыздары 70 чыл — делегейге эч бекке деннедик көргүзүлгенин бирээм ол!

Социализм — артык айымды агылар болгаш бөлүктөр чөк нитиледе ол. Илим болза-да Совет эрге-чакыргалык баштайгы хунеринде эзелээ-ле чонун бир кезин оша эргелик аларган: ол—бистин эргаларымыс. Бистин аймактарымыс. Бурун олурар салгалык кадымын болгаш ош кижилеринин дугайында нитилелдин сөгүт салышыкынын ССРЭ-нин чаа хамааты бугу шуу-ла болдун төртүтүлгөн хунелде тура-ла билди эгелээр. Кайгамчыктыг чедишикчилик чеди алган бис: уругдарынын бурап хорарын Совет эрге-чакырга чыдарынын дугулууда болган ажы катп кымырланган! Бисте уругтар асылдеринин болган уругтар салтарынын улуг четкини бар, мынд бугун ССРЭ-нин 9 миллион чаш хамааттарынын кижизини турар (ол четки ам-лаа арай чедиле).

Улуу өөрелдегеннин системасы кайгамчык улуг хемчөөлдүг калбарган. Нити өөрелдеге школаларында, ортук тускай болгаш дээди өөрелдеге черлеринде база профессионал школаларда болган училештерде өөреникчилерин саны ам 60 миллион чогушпал турар! Социалисттер тургузгуну база бир кол чаалап алышыкын ол.

Совет чуртун бөгүтү октябрлар, пионерлар болгаш комсомолчулар калып кылып каар болду, оң келир уени шак мынд болуп. Мынчанга ол келир үе кайгамчыктыг магалык болуп, бистин уругтарымыс болгаш олардын ажы-төлдерини Октябрь революциянын өндүр улуг түтүн туткан, алдарымыс-биле бугунаарлар деп партия бугуздурган!

Эштер! Социализмдин болдурган чарыкталарынын ханымын хемчөөрине өртемден дег чымшыгыг ажылдар, шулу-чу дег сөрүк кириникинги ирээл апалар. Улустун аммыралында 50 чыл дургузунда хымык чүсө шулу өскерилген. Мырында чаа делегейин: чаа — социалисттер харылааларынын, чаа совет кижинин мөзү-шнынын тургускан бис. Совет

кижилерин угаан-бодалынын байлаа кайгамчык делемчек, оларын ажы-чадынын мөзү, ажылга, нитилелге, бот-бодунга хамаарылганы өскерилген. Социализмге чарыкталган болгаш азе тургустунган бистин чуртувус болдун бугу күчү-шылды-биле болгаш өндүр улуг алдары-биле, болдунга кайгамчыктыг улугунун талантынын чайынанчаа бугу болдары-биле кижиге төрелтеген көстүп келген.

Бистин чуртувус социализмдин өндүр улуг тургузгуну боттандырган совет кижилерин күженишикчиринге болгаш шилталарында, Октябрьдын социалисттер Улуг революциянын өскүктөгү чедиш алып дөң сорулганы болган идеяларын тизелген дөң чартык чүс чыл дургузунда мадыр-шуугура ажылдап келгенине болгаш маалымдыг тургустунунага төлөтпүгү шаныл ол.

Таегу дээрге — ош боттандырып турар кижилер ол. Он-он миллион ажылчы, тарачыннар социализмди туруп тургускан, он-он миллион кижилер бистин уенистиг төөгүтүн чаап тургускан. Революцияларын, социализм тургузууларынын салгаларынын ажы-чорудулганы, революцияга депшиктирген политиктиг ууругчуларынын, полковолчуларынын, өртемденеринин, бугуруде командирлеринин, күш-ажылдын шалымчалыгынын, чарыкчыларынын ажы-чорудулганы бистин чуртувусун төөгүтүгө, делегей социализмдин төөгүтүнө кезээде артып каар.

Бөгүн, Улуг Октябрынын бежен чыл оюн демдеген тура, бистерин аравыста чөк кижилерин — революцияны камгалап тура, социализмдин херек камгалап тура, агы дайымынын халуудун маалымдыг өлгөнине сеткил-сөгүт ханын хайышыкынын сөгүтү турар-дыр бис. Ажылга кымык-же, улуска бараан болурунга бугу күштерин бергеш, бисте чарып чөргү барганынын чаа сактап турар-дыр бис. Оларын херек — коммунизмдин херек совет кижилер улчамалык турар болгаш улчамалык!

Эштер! Бөгүн бистин нитилелымыс четкип бышкан мерген угаанын чалык кадымын күчү-биле душтуруп турар. Бистин хуралдыктыгы — революциянын болгаш хамааты дайымын коочу киржикчилер, баштайгы беш чылдарын мадырлар, фашизм-биле кадык-дошкун сегиржип алышыкында Совет эрге-чакырганы камгалап алганнар бар. Бистин хуралдыктыгы — алаарынын алдарын төлөтпүгү улчамалык турар, кайгамчыктыг, талантылык болгаш өртем-билелги аймактар бар.

Бистин бөгүтү нитилелымыс — чурттан бугу салгакчыларынын, бугу надыраларынын болгаш аймак улустарынын, бугу аймак чондарынын угаанынын болгаш талантынын сыйык каттыгымыкы-дыр. Мынчанга мынд нитилелге, мынд улуска алдыртпас болгу дег мынд сорулгалар болгаш ажал-херектер чөк.

Бистин улустун эрес-мадырдыг чөру, күш-ажылга болган тулуштуну шулу оюн тилекелери келир уенин салгалыгына камгалап-ла уттурдулар.

Коммунизмди тургузугу — совет улуска алдар, совет кижиге алдар!

каны эң-не мурнакты, депшилгелги чүдүгө дайнып алган хейтүр. Эртем-биле бис бодуштуң келир уенисти холбоштырып турар бис. Мынчанга совет эртем, бистин өртемденерин делегей депшилгелгени эң-не мурнакты бектиргениге турар дээрине бузураар бис!

Эртемдин болгаш техниканын шапкын өзү турары болза кижиге бодушту арамды харылааларын көнгө айтканымыз оша чутула болдурган турар-дыр. Баштайгы социалисттер беши келир уенисти нитилелдин чутула демеде болза кижинин бодушту чөкшүлүккө чыгышыкы болуп деп санап турганнар. Оортан боз чүс-чүс чылдар эркен. Чаа нитилелди тургузуп алган, эртемдин социализмдин мурнуудыг кижилерин чүдө күсөл болуп турган чүдүлгенин хейтүр аммыралга боттандырган бис. Мынчанга бодушту биске материалдык чыгай чүдүлгенин үер дөү-лаа, кадыктык, өөрүшүкү, аммыралга ынакшыкынын болгаш кижиге бугузуна угаан-болла хөгжүлденин төмөс-батмас үнденин-да болуп болгун кайгамчык улуг үнени чырдыбыз.

Бодушту камгарып, оң байлктарын камгалап, көвүдериин кайы хире чутуламын демдегээр дөң, ол бугуну кижиге салгындарымыз-дыр. Бодуш бүткөн күрүлөрүлүрү айым-агылык, хумгалгыг ажылдары, чер, арга-иши, хемчөр болгаш арга агаар дугайында, үнү болгаш дигит амытаннар дугайында сөгүт салышыкыны — бо бугу бистин хан-хамырда туруп, коммунисттер херектен дөң, Мынчанга совет кижилерин агы болгаш келир салгалыгына бистин черинысти камгалап болгаш чарачылар жүрүлүгү бис.

Бодушту байлктарын эки угаамалдыг ажылаанымыс тулум-на, улустун, келье ажы-агый, эртем улум улуг чедишикчирин чеди алып, нитилел күш-ажылдын бугу-рутулугу бекке болгаш тулум-на, совет кижилерин аммырал улам бай шыгар болгаш култуур болуп.

Бистин чедишикчиринин дугайында чутулаар эргелик бис, ынакчалык-да бисте шиптирлеткен өң айттыргалар баар бөгүн көрүп турар бис. Чамдык совет кижилер, чамдык эр-бүлдер бөгүн бистин шиптирлеткен күш турарымыс ышкан чуртталгай турар дээрин билер бис. Моон журунда партия болдун бугу ажы-чорудулганына, болдун бугу планарына чонугу чагай аммыралын улам бектирерине оша кичөөгөн салым турар.

Национал орулганын өзөринин хирези-биле биске амылчы чондарын агы төлөвүн улам ынак чыгышык чөккө өөр, хергелелдик чүдүлгенин бугурун көвүдээр. Совет эр-бүлө бугурунун аммыралын болгаш чуртталга байланын улам өңжидери хандырып төлөө, бис моон соңгар-даа чуртталга болгаш култуур-аммырал талазы-биле тулгаларын улуг хемчөөлдү-биле чөрулар бис.

Октябрынын алдарыг 50 чылдан демдеген турган, бистин партиямыс болдун харылааларын долу мердеде-биле белгиле: совет күрүнең күчү чыл бугула быжыгар, совет кижилерин аммыралы улам өңжир деп чутулаан турар. Совет кижиге чаалап алдыган чүдүлгенин үрө-түндөлийн улам долугу-биле ажылар, аммыралдын социалисттер хевириниң чагай чүдүлгенин улам талазы-биле мердер көөр.

Эштер! Социал депшилгелгени үнденинде нитилел бугурунун хөгжүдери түрү турар дээрин марксисттер келье барымдалап турганнар. Мынчалык ол дээрге өскө социал болгаш политиктиг чутула айттыргаларын шиптирээрин ийги планче соңгараларын кааптып болу дөң ол эрес-тир. Коммунисттер тургузгуну бугу талазы боттарынын арамды сыйык холбоалыг. Социал-политиктиг сорулгаларын шиптирээрин экономикади чедишикчилерден хамаржыр дээрин эки билдинир. Болдун эзелөөдө, экономикади хөгжүлдө болза социал-политиктиг сорулгаларын кайы хире чедишикчин шиптирлер турарында хейү-биле тодартынар. Нитилел харылааларын сайырангайждыры, социалисттер демократияны болгаш күрүнең хөгжүдери, идея-кижөөлдүлүгү ажылдар — бо бугу бирги чергенин чутула ажал-херектер болуп.

Агы үе-чылда бистин чуртуу агылчы агылчынын, көзгөчү тарачыннарын болгаш ителгенчилерин арамды-да боттуг магалдар чидип турар. Ол айттыргаларын шиптирээриниң калдыг өртүк-биле чөрурун бөгүн бис улам тодартгай болгаш эле көрүп турар бис, аңаа чүңү кыла чөгүүнү эки билер бис.

Келье ажыл-агый күш-ажылдын мөзү-байдалы улам улугу-биле өскерилген турар. Бөгүн тарачын кижиге нарын машиналар-биле, электр-биле, химия-биле, агрохемиктиг болгаш зоотехниктиг эртем-биле ажылдар болуп берген. Харын-ча ол болза келье ажыл-агый күш-ажылдын индустриалдык күш-ажылдын бир агы хевир кылдыр практика кырынга шилчи турарынын чөрулүгүлүм-дыр.

Сөгүт чылдарда хооранын болгаш көдөңүң чагай аммырал болгаш култуур талазына чөкшүлүккө чыгышыкын дүгелдер дөң өвөөм эрес чүдүлөр кылганмын. Ам холхозтарын болгаш сөөктөрүнүн экономикаын быжылгаар талазы-биле чутула чедишикчилер чеди алдынганы, суурун, ош шипчинин болгаш аммыралын эле тургузарына үнденин улам быжык болуп берин турар. Чутула болза, чуртталга болган култуур-аммырал талазы-биле калык тулуштун дугайында, көдөңү электржигерин доозарынын, орук тулуштун дугайында болуп турар. Ол сорулгалар көңүгү улуг, бистин чуртувус ышкан мынд чурттан хемчөөлгө оларын шиптирээрине эвөөм өвөс үе негеттир. Бис ол херекти нити күрүне журу-дузалыг кылдыр көрүп, ону калга шыгымы алып бис. Бугурунун техниктиг дөңсө, эртемдин депшилгелгенин болгаш тарачыннын күш-ажылын

ниженирин, техниктин, агрономуну ажылы-биле улам-та чөкшүлүгү турар. Маңа бугу чонун култууралынын дүгел өвүдөни чутула ролду ойлар. Бугу ажылчынын, бугу тарачыннын, сөгүн эң-не калык утказы-биле алырга, ителгенге болу бөгүн, олар боттарынын чөгөлдүк аргаларын долу хемчөөлдү-биле хергелген турарын, нитилелдик угаан-болла аммыралына идеякелги кирешкен турар партия чедиш ап турар.

Ол чурт бугу бугу берес деп чүсө биандыр. Маңа партиямыс болгаш күрүнең тодаргай угаанышыкынын ажы-чорудулганы херек. Бистин планларымыс болза култуурат аммыралдын бугу адыраларын улам ынак хөгжүрүп, улус өөрелдегендик бугу системаны — нити, дөң болгаш профессионал-техниктиг өөрелдигени сайырангайждыры көрүп турар. Келир үеде ажы-агый планарын ажылдап кылып турган, бугуруде чорудулгаларын автоматчылаарына болгаш механизационна, мергенжилдик өвөс күш-ажылдык талазын кызыларыга чедиер мынд чүдүлгени ол планарга мерделерин-биле кирип турар бис. Бо сөгүт чуту болза чутула эконимиктиг ажыктынын талазы-биле өвөс, ханын база миллион-миллион совет кижилерин ажылы чиргедирин болгаш күш-ажылдын мөзү-шнынын өскертиренин талазы-биле көңүгү-чутула.

Партия болза кижиниң бугу талазыг хөгжүлдениге эң-не таарымчалыг байдаларын тургузарын улуг журу-дузалыг кылдыр көрүп турар. Бо талазы-биле улуг аргалар ажылы чондарын хөгүтү шактарынын көвүдөрү-биле болуп. Костуу үе-шак — ол чутула дымтанымла өвөс, ханын база, Марксисттер демедеген чоракны ышкан, кижинин сайырангайждыры канды-бир дөң болуп турар. Ол «делемин» калбарына-биле калы нитилелдик бугу кижигүнерин култууралын чагай чүдүлгенин ажылар, өөренир, эртем, техника болгаш уран чечен чогулгаларын агы-бугу талазыныг ынакшыкыг херек бугуру аргалары өсүн дөң бугу чүдүлгенин кылары эргежок чутула.

Бистин бурттар лимжөөжүлүктүг хире-череги-биле чечен чогулгалдык болгаш уран чүдүлгө ролу улам улугу-биле бектир. Агы үеде делегей култууралынын эргелинде ажыкты чондарын эң-не калык массаларын сиңиптир турар. Ол болза уран чүдүлгө нитилел талазы-биле ролу улам-ла өвүп турар, мынд болганда, чөгөлдүлүккө, композицияларын, театр, кино, чуртталга уран чүлө ажылдакчыларынын харысалганын база өвүп турар дөң ол-дур. Партия болгаш он оларын ажылы бекке үнелер турар. Чечен чогулгалдык болгаш уран чүдүлгө ажылдакчылары чаа нитилелдик тургустулугуна идея талазы-биле байдар, массаларга коммунисттер чидкы-мөзүгү сиңирер, бистин улустун өсүшкөн турар эстетиктиг негелдерин хандырып, мынд чечен чогулгалдын чогулгал хулаагелдеген.

Социалисттер нитилел харылааларын сайырангайждыры дээрге Совет күрүнең улам ынак быжылгалары, экономикага болгаш култуурга оң органиакты ролун бедидер болуп. Мында социалисттер демократияны хөгжүдериин дугайында чутула болуп турар-дыр. Күрүне аппаратынын бугу-ле эволюцияга ызылаалдык, ден-деки болгаш ажылга бекке култууралын болурун дугайында, эрге чурттарынын болгаш күрүне салгалы-чуртуну быжылгаларынын, аммыралымыска ам-да таваржы берип турарымыс бюрократиянын болгаш эу барымдалаар чоруктун таварыларын агы эртеринин дугайында чутула болуп турар-дыр. Коммунисттер тургузгунуга бо бугу бирги чергенин журу-дузалыг.

Коммунизм бодуңу мөзү-шнынын талазы-биле бугу чонун эрге-ажылыга таарымчак массанын боттарынын күженишикчилерине тургузар нитилел болуп. Коммунизмге баары — ол болза күрүнең эргелен башкалары-биле, эконимикти болгаш нитилел аммыралы-биле холбошкан практиктиг ажы-херектерде ажылчы чондарын улам калба-биле хаара тудар дөң ол-дур. Ажылчы чоннар депутаттарынын Советтеринин болгаш хей-диги органдыларынын ролун бугу хемчөөлөр-биле бедидер күрүне болгаш нитилел херектерин шиптирээрине улус массаны улам идеякелги-биле киржирине, чонун инциативизм болгаш совет кижилерин чөгөлдүк идеякелги хөгжүдериин ийги бээр. Бистин партия бо бугу угаанышыкынарда хун буруну улуг ажылы кылып турар.

Совет тургузуу агылчы чоннара социализмдин херектен бердинген болурун, коллективизмдин, бодуңу чуртуну эвөө болуп бодалды сиңирин кижизини турар. Мынчанга эвөө болу дээрге — улуг эргелерди болуру-биле калы, улуг хулаагелдерди болуу дөң ол. Ол дээрге — чутула бодуңу хулаага ажылы болгаш чалыкы дөң өвөс, ханын база коллективизм, бугурулуңу, бугу чурттан ажы-херектери дөң бекке харысалганы чүктөөри болуру-дур. Совет кижиге бурунун иштин бодалынын хооруну болбас демократия болуп мынды шнырын сиңирин кижизин — коммунисттер тургузгунуга партияны эң чутула сорулгаларын бирээм болуп.

Эштер! 50 чыл дургузунда совет улустун ажыл-херек болган өзгө маалдыгыг кылган үндүлери өндүр улуг. Чартык чүс чылдын кызыгына улам кайгамчык улуг перспективалар бистин мурнууска ажыттынын турар. Бистин чурттан ийги бежен чыгышык чылдары база бугу делегейге төөгүлүт чаа-чаа тилекелдер-биле демеделеттиген турар дээрине бузураар бис. Октябрынын кижилеринин чурткенине кылыскап революсчү чалытын бурттар баар орувусту, коммунизмди тилекелгенге бистин орувусту чырыдып турар!

4. Улуг Октябрь болгаш делегейин, революстуг шимчээшкени

Эштер! Октябрынын кадыгы революциянын кызынааш отарын күчүлүп чалышып кылдыр хөрүткөн. Октябрь революциянын соода эркен чартык чүс чылдар оон делегейге улуг журу-дузалыг бугуздурган көргүсүн. Ол чылдары дургузунда делегейин бугу байдалы өскерилген — Октябрынын болгаш оң идеяларын салдары-биле, социализм тилекелдеринин салдары-биле кайгамчык улуг хемчөөлдү өскерилген.

Совет күрүнеңи төртүтүнгө-биле чөргөшөтүр ажалчы агы биле империалтиг буржуазиянын арамды демисе чак хевирли аларган, оң кол өзгө бот-бодуна удуурашык-кай ийи социал-экономика системанын арамды демисе боду берген. Ийи экономика кызыларыг ажал тодаргай келген, оң бир талазына эртен делегейин, реакциянын, социал болгаш национал дардалдык бугу күштери, а оон өскө талазыга—социализмдин, демократиянын, депшилгенин күштери сыйык каттышкан.

Эртен делегей ол үеде бистин планетастыктыг девисээрин алышы беш кезинге тергилген, дөңдө чөк шыгар эконимикалыг, ширг талазы-биле улуг артык күштү турган. Мынчалык-да революсчү үе-пай эргижирөө өзү-чурттарынын дүжүр өвтөрү-биле калы күш дугайында чачылчаан билгенин база сый шаап турар. Нитилел хөгжүлденин хойчулдары, массаларын революсчү күжү, бистин уенисти эң мурнакты идеялары чаа делегейин талазында аларган. Мынчанга социализм делегейге чалгыс-ла чурт төлөөлөн турган хунерде беши шыдакын үер, а оон соода төөгүлүт шаар халдаштыгы шилчи күштү социализмге ол берген.

Чартык чүс чыл дургузунда үргүлдүлөн келген демиселе делегейге күштерин депшигүүр өскерилген. Кижиге төрелгенин үштүң бир кезин социализмдин өрүнүчө шагда-ла кирген. Кудалышыкынын колония системасы туулунга чедир буурап турар: биеде турган колониялыг империалдуу буурап дүшкөн, оларын орунга 70 ажыг чаа күрүнелер тургузгунган. Капиталдын чурттарында органиакташтыган ажалын шимчөөшкени көңүгү улуг болуп берген. Ош салдары—ол чурттарынын политиктиг бугу аммыралдын улуг фактору болуп. Чонун калык бектеки кирип турар, демократтыг шимчөөшкени ажал калбарган. Ол бугу өскерилешкенин түндөйлө нитилел хөгжүлденин кол утка-шынын болгаш кол угаанышыкынын империализм өвөс, ханын социализм тодаргайлап турар аларган.

Социализм кижини кижиге мөлчүр чөрукту болган национал дардалды ууткалап; жокуушынын ажыл эртер, бугуручү күштерин чектедилер, депшилгелги улуг аргаларын ажылды берген деп чүрени улустар көрүп турган бугурун шыдаан. Социализм дээрге эвөөгү демократияге, кижин эрге-өлөөлүг болуручте, быжык тайычче, нитилел аммыралында дайынын чактадырыкчы өрүк-тур деп чүсөк олар бузураар.

Кижиге төрелгенин мурунда түрүп турар үндөни айттыргаларын капиталын шиптирлер шыдаас деп чүрени социализмдин чедишикчилерин улам тодаргай-биле көргүсүн. Капитализм улус массаларына салт-ток адалар-түрелдерин болгаш калыкчаларын үер дөү болуп турар. Империализм халдакы дайынычы өсүкүдү, бугу делегейге термодролут чөкөк дайынычтын айымдыг чөдөгөн оортан үчүп турар. Делегейин ийи дайынычы ууткаван он-он миллион кижилерин өлгөнгө чөгүм-на империализм буруулуг. Элдере чөкөк бугурунине, массалыг халдакы чөкөктөрү тургузгунга эмге-халаажок хөргөрүг оон буруу-биле төгөлдөткөн турар. Апты, адалар-түрелдерин болгаш аарыларын ууткаварыга өртем, техникалык кайгамчык улуг ажалдышыкынын ам беши ажыларынга империализм шалтык болуп турар. Колониялыг кудалышыкына чораян чурттарынын боттарынын хөгжүлдениге ош-он чылдар хуусаалыг жокууд калганынын журунда империализм харысалгана оонажыр. Империализм—ажылчы чондарын дерин дарлаар тургузуу, реакциянын, каргыс бугу болгаш теорорун эң келерге бак хевир—фашизм төртүтүлдүргөн тургузуг ол.

Октябрынын тилекелгенден бээр өркен чартык чүс чылдар—капитализмдин улам ханылп турар нити кризисинин, улустарын харааны көвүдүр империализмдин сойгалатканынын, оң салдарын бугуру дүшкөнгө бежен чылдары ол — күштүг болгаш кара салгышкы ханын. Оң калжары хей, бодуңу аштарышыкынын түнөөлдү кылдыр, чаа байдалы кызылар ажыларын империализм ордала-жып турар.

Агы демиселдин ийишкынынын күштүгө шыдашпай, империализм ол-бо кажарлап, дүжү берешкенин

(Уланчызы 5 чи арында)

3. Коммунизм дээш демиселге чаа-чаа чедишикчилерге

Эштер! Чедиш алдынган түнөөлөр—совет кижилерге чүдө кылдырган ажылдын хемчөө өвөс болду ийги. Ол дээрге оон-биле кады боттарымыс сорулгаларымыс болгаш перспективаларымыс тодаргайлап аларда, келир уени харап көөр бекке өвүрүсү-тур.

Аммырал буртунаар бар чыдар. Бистин нитилелымыс хөгжүлденин үе-чыл буртуу бодуңу айттыргаларын көдүрүп турар. Көл сорула чүл дээрге, агы дайынынын ийишкынын шыдап үерга, эркен денге салгал кылдыр алдынган жокуулашыкын агы эртер, социализмдин кол притиптерин аммыралга байлктары болуп турган мынд у турган. Ол айттыргалар шиптирлеттинген. Ол үе-чылда ажыл эртенген.

Бөгүн бистерин мурнуука чаа сорулгалар—чүдө боттарымын хемчөөлгө талазы-биле чаа эвөс, ханын боттарымын харааны талазы-биле база чаа сорулгалар түрүп турар. Сайырангай социалисттер нитилелдик ажылды турар аргаларын болдунар-ла шаа-биле улам долу ажылдарымын дугайында чутула чөру турары ол. Бистин социал чаалап алышыкынын чыгышыкы-ла, чурттан кайгамчык улуг бугуручү күштерин-ла, эртемдин болгаш техниканын чедишикчилерин-ла, совет улустун култууралынын болгаш эртемдин өзү түрү денелен-да эң-не үрө-түндөлдүг кылдыр ажылдап өөренип учурап бис. Чүдө аңаа үнелөөлөн, коммунизмди чедишикчилер тургузуп, партиянын Программасында төлөшкөнгө оруткап буртунаарал болуп бис. Шиптирээр аппаратымыс сорулгаларын хемчөөлдөр болгаш нарын чөру бистин бугу ажы-чорудулганымыс, ажылдын стилиге болгаш методтарымыс эң бекке негелдерин санып турар.

Коммунизмдин тилекелгени дөң совет улустун демиселдин кол чөлөгөнчү — экономика-дыр, коммунизмдин материал-техниктиг базанын тургузары-дыр. Совет нитилелдин буртунаар шипчөөшкенинги темпери-лаа, делегейин ийи системанын чарыкын чорудулгалы-лаа, делегейин революсчү чорудулгалы хөгжүлдениге бистин салышыкымыс-лаа улус ажыл-агыйын бистин канчаар хөгжүлдериныс шиптирлет хамаржыр.

Экономикади өздөнгө кол үнденин чүл дээрге нитилел бугурулуңу агылчы болуп чөруу улам ынак бедидер, эртемдин болгаш техниканын эң чаа чедишикчилерине үндөшкөн, нитилел бугурулуңу бугу адыраларын шынар талазы-биле көргүзүлгенин экижидер болуп шак мынд чалза Совет Эвилелинин улус ажыл-агыйы кирилген.

Ол чүл дээрге, бугурулуңу чүдө чыл күндөрүн ажылдакы киринерин болгаш чаа чедерин шипчөөшкенин алдынын күсөл-биле эвөс, ханын бугурулу бугуну, агрегат бурууру, черин гектар буруурун эң дээрде ажылдарымын күсөл-биле улам-на улуг хемчөөлдү өвөс учурап дөң ол-дур. Ол чүл дээрге салдынган рубль буруу ол улуг ажылы чедерин тургузуп дөң, капитал салышыкынын ийишкыны хуваары болган шипчөөшкенин агы-дыр. Ол чүл дээрге, продукциянын өзгөчө бугурун чыг-оттин, материалдарын болгаш олар чүдүлгөн чарыгаларын кызылар дөң-дыр.

Буртунаар чедишикчилер шипчөөшкенин чутула эге бедидека — нитилел бугурулуңунын бир кемчи болуп, бугурулуңу-лаа, хергелелги-лаа негелдеринге он улуг хемчөөлдүг таларын болу дег шак мынд пропорцияларын болгаш темпериин тургузары болуп.

Аар улустуну көдүрерине моон соңгар-лаа бирги чергенин кичөөгөнчү салым бис. Оон-биле кады келье ажыл-агый улустарын улустун хергелге бараанынын б

